

Πληροφορίες για τις εμποροπανηγύρεις
Ιωαννίνων και Άρτας
με αφορμή την εκδήλωση επιδημίας
στη Λάρισα στα 1759
(με βάση αρχειακό βενετικό έγγραφο του 18ου αιώνα)

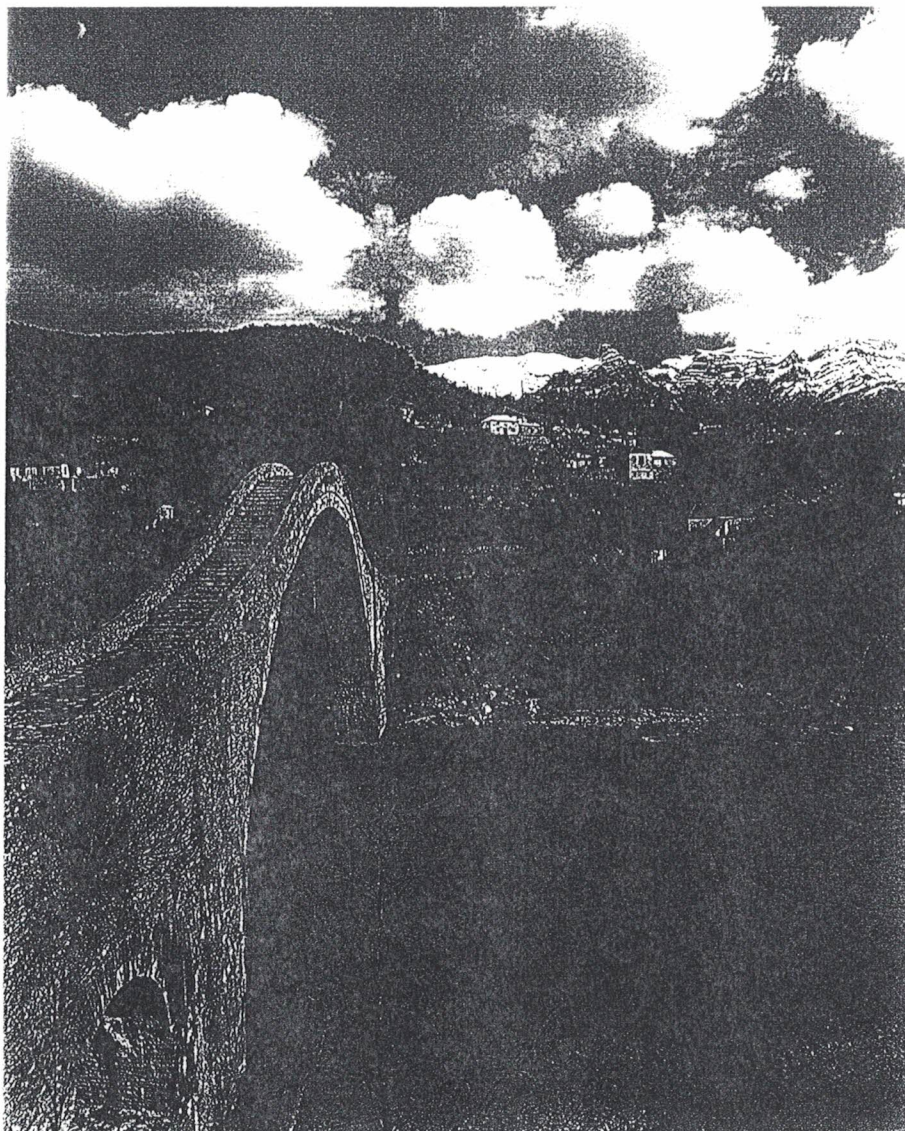
Του ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ Λ. ΒΕΤΣΙΟΥ

"ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ,"

ΔΕΛΤΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΩΣ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1974	ΤΕΥΧΟΣ 285	ΜΑΡΤΙΟΣ ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2004	Γραφεία: Οδός Μαυρομχάλη 7 Αθήνα 106 79 ΤΗΛ. - FAX: 210-36.21.651
--------------------------	---------------	-----------------------------	---

ΑΘΗΝΑ 2004

Πληροφορίες για τις εμποροπανηγύρεις
Ιωαννίνων και Άρτας
με αφορμή την εκδήλωση επιδημίας
στη Λάρισα στα 1759

(με βάση αρχειακό βενετικό έγγραφο του 18ου αιώνα)

Του ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ Α. ΒΕΤΣΙΟΥ

Η σύντομη αυτή εργασία περιορίζεται να παρουσιάσει το περιεχόμενο μιας αναφοράς της βενετικής αρχής των Magistraro alla Sanita (1), η οποία ήταν υπεύθυνη για θέματα υγείας στην Λευκάδα την περίοδο που το νησί αποτελούσε βενετική κτήση (2). Η αναφορά βρίσκεται στη βιβλιοθήκη του Museo Civico Correr (3) της Βενετίας (Mss PD, busta 629, με χρονική ένδειξη 11 Αυγούστου 1759) (4) και είχε σταλεί από την αρχή των Magistraro alla Sanita για ενημέρωση στον έκτακτο προβλεπτή της Λευκάδα (Provveditore Straordinario di Santa Maura) Vincenzo Balbi (5).

Αφορμή για τη σύνταξη της αναφοράς αποτέλεσε μια επιστολή που στάλθηκε στην αρχή των Magistraro alla Sanita από τον υποπρόξενο της Βενετίας στην Άρτα Marin De Luna (6). Με την επιστολή του ο υ-

ποπρόξενος γνωστοποιούσε ότι στην Λάρισα είχε εκδηλωθεί επιδημία που είχε αρχίσει να εξαπλώνεται σε πολλές περιοχές της τουρκοκρατούμενης Ελλάδας και υπήρχε μεγάλος κίνδυνος να μεταδοθεί και στη Λευκάδα. Ο κίνδυνος αυτός γινόταν μεγαλύτερος, καθώς ένας σημαντικός αριθμός Βενετών υπηκόων της Λευκάδας είχε καθημερινή σχεδόν επικοινωνία με την απέναντι ηπειρωτική χώρα για να διεκπεραιώσει εμπορικές του υποθέσεις (7). Εδώ πρέπει να τονιστεί ότι οι επιδημίες αποτελούσαν ένα σοβαρότατο ανασταλτικό παράγοντα για το εμπόριο των Βενετών. Έτσι η αδιάλειπτη ενημέρωση των βενετικών υπηρεσιών υγείας από τους προξένους και υποπροξένους της Βενετίας στις διάφορες περιοχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αποδεικνύει το μεγάλο ενδιαφέρον της Γαληνότατης Δημοκρατίας (8) για την εξάπλωση

και την εξέλιξη των επιδημιών, ακόμη και για την πιθανότητα εμφάνισής τους, εφόσον συνδεόταν με την πορεία του εισαγωγικού και εξαγωγικού της εμπορίου, τις αυξομειώσεις της ναυτιλιακής της κίνησης, αλλά και του χερσαίου εμπορίου, που διοχετευόταν ιδιαίτερα προς τις εμποροπανηγύρεις (9).

Οι εμποροπανηγύρεις, από τους σπουδαιότερους θεσμούς στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, ήταν οι οργανωμένες αγορές, όπου συγκεντρωνόταν πλήθος εμπορευμάτων από τις γύρω περιοχές, αλλά και από μακρινές χώρες και γινόταν με μια κανονική περιοδικότητα κατά τη διάρκεια διαφόρων μηνών του έτους. Συνέβαλαν στη σύνδεση της οικονομίας των πόλεων και των αστικών κέντρων με την ύπαιθρο και λόγω της περιοδικότητάς τους βοήθησαν στην ανάπτυξη των εμπορικών συναλλαγών. Παράλληλα με τη σύνδεσή τους με ένα σύστημα επικοινωνιών μακρών αποστάσεων, διευκόλυναν τη μεγαλύτερη διάχυση των αγαθών, αλλά ευνόησαν και την τοπική κοινωνία (10).

Οι τόποι, όπου διεξάγονταν οι εμποροπανηγύρεις, ήταν επιρρεπείς στη μετάδοση επιδημιών, καθώς εκεί σύχναζαν έμποροι από διάφορα μέρη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η εκδήλωση επιδημίας στη Λάρισα το καλοκαίρι του 1759 προκάλεσε ιδιαίτερη ανησυχία στις Βενετικές αρχές της Λευκάδας. Ήταν γνωστό ότι από τη Λάρισα έρχονταν έμποροι και караβάνια στις εμπορο-

πανηγύρεις των Ιωαννίνων και της Άρτας που διεξάγονταν αντίστοιχα κάθε Αύγουστο και Σεπτέμβριο. Στις ίδιες εμποροπανηγύρεις συνέρεαν και πολλοί Βενετοί υπήκοοι από τη Λευκάδα και τα άλλα Ιόνια νησιά για να πουλήσουν τα εμπορεύματά τους. Ήταν φυσικό έτσι οι εμπορικές επαφές στην πολυπληθή αγορά των συγκεκριμένων εμποροπανηγύρεων να αποτελούσε κίνδυνο για τη μετάδοση της επιδημίας και στη Λευκάδα. Η αρχή των Magistraro alla Sanita συνέταξε, λοιπόν, την αναφορά της και την απέστειλε στον έκτακτο προβλεπτή της Λευκάδας για τη λήψη άμεσων μέτρων που θα εμπόδιζαν την εξάπλωση της επιδημίας.

Παράλληλα στην αναφορά της αρχής των Magistraro alla Sanita για τις εμποροπανηγύρεις των Ιωαννίνων και της Άρτας δίνονται και κάποιες πληροφορίες που αφορούν την ονομασία, την ημερομηνία έναρξης και τη χρονική διάρκειά τους. Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρατίθενται στο αρχειακό έγγραφο η εμποροπανήγυρη των Ιωαννίνων διεξαγόταν κάθε χρόνο τον μήνα Αύγουστο, ονομαζόταν Πωγωνιανή και διαρκούσε δεκαπέντε περίπου ημέρες (15 έως 30 Αυγούστου). Στην εμποροπανήγυρη των Ιωαννίνων συνέρεαν έμποροι και από τη Λάρισα που απείχε τρεις έως τέσσερις ημέρες δρόμο από τα Γιάννενα. Στη συνέχεια οι έμποροι με τα εμπορεύματά τους πήγαιναν στην εμποροπανήγυρη της Άρτας που άρχιζε την

dimenticata a questo punto Macj. giorni da alla nostra divisione partecipa
 eto d'alta con una gomitina calata d'opere infelicitate dal mal contagioso e d
 zio con la morte semplice del 1722 dall'altissima copia di costituito che alla
 infelicitate altera meo nam. la nostra unicitate perche in uice di essere si me
 periamo quasi tutte le parti della famiglia al modo stesso
 No le nostre dimote fime che alla presidenza di quest'isola con a tut-
 tario d'opere meo meo concorre che alla famiglia uice di essere di

line inuestigato si fa la forma detta Borgognani annualmente alla città di
 vicinia li-15 del mese con 22. e tenuto per li-10 dato con il consenso d'opere
 uice città di 17. e con l'istituzione d'opere meo d'opere che meo d'
 opere con i probabili e meo d'opere meo meo meo meo meo meo meo
 con la forma uice d'alta città uice di famiglia che meo d'opere
 e si tiene da famiglia

uice di meo d'opere meo meo meo meo meo meo meo meo meo meo meo meo
 affi meo meo con il meo in alta che meo meo meo meo meo meo meo meo

πρώτη Σεπτεμβρίου, διαρκούσε ο-
 κτώ ημέρες και άκουγε στο όνομα
 Μουχούστι (11).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Για την υγειονομική αρχή της Λευκάδας βλ. Κ. Μαχαίρας, Η Λευκάς επί Βενετοκρατίας 1684-1797, Αθήναι 1951, σσ. 50-52
2. Η Λευκάδα αποτέλεσε βενετική κτήση στα 1502-1503 και 1684-1797, βλ. Κ. Μαχαίρας, ό.π., σσ. 5-37_ Γ. Πλουμίδης, Η Βενετοκρατία στην Ελληνική Μεσόγειο, Ιωάννινα 1999, σ. 228.
3. Η Biblioteca del Museo Civico Correr (Βιβλιοθήκη του Δημοτικού Μουσείου Correr) διασώζει στο Τμήμα Χειρογράφων της έγγραφα από διάφορα ιδιωτικά αρχεία Βενετών αξιωματούχων, βλ. Ι. Δ. Ψαράς, Θεωρία και
4. Ένα μέρος του εγγράφου έχει δημοσιευτεί από τον ιστοριοδίφη Κ. Μέρτζιο σε μετάφραση («Σκουφάς», τ. 3 -1962-67, σ. 27), όπου όμως δηλώνεται λανθασμένα ο τόπος και η ημέρα της χρονικής ένδειξης του εγγράφου (Ζάκυνθος 21 Αυγούστου 1759).
5. Η ανώτερη διοικητική αρχή της Λευκάδας επί Βενετοκρατίας ήταν ο έκτακτος προβλεπτής (Pronveditore Estraordinario). Το κύριο καθήκον του έκτακτου προβλεπτή, που ήταν συγχρόνως προϊστάμενος όλων των βενετικών υπηρεσιών που έδρευαν στο νησί, ήταν να φροντίζει για τις διοικητικές ανάγκες της κτήσης, βλ. Κ. Μαχαίρας, ό.π., σσ. 47-49, Α. Αρχοντίδης, Η Βενετοκρατία στη Δυτική Ελλάδα (1684-1699) - Συμβολή στην Ιστορία της περιοχής του Αμβρακικού κόλπου και της Αιτωλοακαρνανίας, Θεσσαλονίκη 1983, σσ. 30-31.

- Ας σημειωθεί ότι η ελληνική απόδοση του όρου *provveditor(e)* με τα καθιερωμένα, ήδη από την εποχή του Σάθα, «προνοητής», «προβλεπτής» ή, σπανιότερα, «επιμελητής» συνδέεται ίσως και με τη χρήση από τους ίδιους τους Βενετούς του όρου «προβλεπτής» (A.S.V., Consiglio dei Dieci, Lettere dei rettori, busta 301, τεύχος *Provveditori generali da mar dal 1748 al 1794, passim*, όπου προκηρύξεις με έντυπη την επιγραφή: «*Ημείς Πάβλος Αντώνιος Κονδούλμερ Προβλεπτής και Καπιτάνος Κοριφόν*», βλ. Ι. Δ. Ψαράς, *Η Βενετοκρατία στην Τήνο την εποχή του Κρητικού πολέμου (1645-1669)*, Θεσσαλονίκη 1985, σ.71, υποσ. 1
6. Για τον υποπρόξενο της Βενετίας στην Άρτα *Marin De Luna* περισσότερα αναφέρονται στην υπό έκδοση διδακτορική διατριβή του Ε. Βέτσιου με τίτλο: «*Η οικονομική παρουσία των Βενετών στην περιοχή της Άρτας κατά τον 18ο αιώνα*».
 7. Βλ. Γ. Πλουμίδης, «*Ναυτιλία και Εμπόριο στη Λευκάδα (1783,1818)*», *Δωδώνη* 13 (Ιωάννινα 1984), σσ. 399-418.
 8. Η Βενετία αποκαλούνταν *Γαληνοτάτη (Serenissima)* και *Κυρίαρχος (Dominante)*.
 9. Για τις επιδημίες και τα μέτρα αντιμετώπισής τους βλ. Μ. Αθανασιάδου, *Εμπορικές σχέσεις Θεσσαλονίκης - Βενετίας κατά τον 18ο αιώνα*, (αν.ιδ.δι.διατρ.), Θεσσαλονίκη 2000, σσ. 390-416.
 10. Βλ. Ό. Κατσιαρδή - Hering, *Λησμονημένοι ορίζοντες Ελλήνων εμπόρων: Το πανηγύρι στη Senigallia (18ος - αρχές 19ου αιώνα)*, Αθήνα 1989, σσ. 23-24. Περισσότερα για τις εμποροπανηγύρεις στον ελλαδικό χώρο βλ.: Ν. Λέκκας, *Αγοραί - Εμποροπανηγύρεις - Εκθέσεις (Ειδικά εκθέσεις - εβδομάδες - διαγωνισμοί - χρηματιστήρια εμπορευμάτων)*, Αθήνα 1934, όπου επιχειρείται μια συνοπτική, διαγραμματική παρουσίαση του θεσμού από την αρχαιότητα_ από άποψη λαογραφικού ενδιαφέροντος βλ. τις μελέτες των Π. Καμηλάκης, «*Η εμποροπανήγυρη των Φαρσάλων. Ιστορική εξέλιξη - εθνογραφική θεώρηση*», *Θεσσαλικά Χρονικά*, 13 (1980), σσ. 95-129_ Κ. Ξηραδάκης, *Οι Ξακουστοί Πραματευτάδες*, Αθήνα 1997_ Κ. Στάππας, *Η Λακωνία κατά την τουρκοκρατίαν και ενετοκρατίαν 1460-1821*, Αθήνα 1993, σσ. 470-478. Αναφορές στα πανηγύρια καίριων για το εμπόριο περιοχών του ελλαδικού χώρου επί τουρκοκρατίας: Σ. Μάξιμος, *Η αυγή του ελληνικού καπιταλισμού (Τουρκοκρατία 1685-1789)* - Ανέκδοτα επίσημα έγγραφα από τα αρχεία του Υπουργείου Εξωτερικών της Γαλλίας και του Επιμελητηρίου Μασσαλίας με παρατηρήσεις για την οικονομία της εποχής, Αθήνα 1945, σσ. 21-22, 44, 49_ Β. Κρεμμυδάς, *Το εμπόριο της Πελοποννήσου στο 18ο αιώνα (1715-1792)* - Με βάση τα Γαλλικά αρχεία, Αθήνα 1972, σσ. 329-331_ Γ. Παπαγεωργίου, *Οι συντεχνίες στα Γιάννενα κατά τον 19ο και στις αρχές του 20ού αιώνα*, Ιωάννινα 1988, σσ. 60-65_ Κ. Καρανάτσης, «*Οι ετήσιες περιοδικές αγορές στην Ήπειρο (17ος-18ος αι.)*: συμβολή στη μελέτη της εμποροπανήγυρης», *ΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ* 21 (Δεκέμβριος 1994), σσ. 311-338_ Ν. Σβορώνος, *Το εμπόριο της Θεσσαλονίκης τον 18ο αιώνα*, Αθήνα 1996 - *Μετάφραση από τη γαλλική του πρωτοτύπου με τίτλο: Le commerce de Salonique au XVIIIe siècle*, Paris 1956, σσ. 243-251_ Μ. Αθανασιάδου, *ό.π.*, σσ. 271-287. Θα άξιζε να προσεχθούν οι σκέψεις που παρουσίασε η Ε. Βουτσοπούλου, «*Πόλη και Εμποροπανήγυρη, Νεοελληνική Πόλη-Οθωμανικές Κληρονομίες και Ελληνικό Κράτος*», *Πρακτικά του Διεθνούς Συμποσίου Ιστορίας (Αθήνα, 26-28 Σεπτεμβρίου 1984 και Ερμούπολη 29-30 Σεπτεμβρίου 1984)*, Αθήνα 1985, τ. 2, σσ. 439-443.
 11. Πρβ. Σ. Ξενόπουλος ο Βυζάντιος, *Δοκίμιον Ιστορικών περί Άρτης και Πρεβέζης (εν Αθήναις 1884)*, Άρτα 1986, σσ. 182-183_ Γ. Τσουτίσινος, *Αρτινά Ιστορήματα*, Άρτα 1976, σσ. 18-19_ Κ. Καρανάτσης, *ό.π.*, σσ. 320-332.